

ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСПІЛКИ
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»

Ляшевська Вікторія Іванівна

УДК 338.242.4.025.2:339.137.2

**ДЕРЖАВНЕ СТИМУЛЮВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**

Спеціальність 08.00.03 – економіка та управління
національним господарством

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Полтава – 2016

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано у Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна.

Науковий керівник – доктор економічних наук, доцент
Третяк Вікторія Павлівна,
Харківський національний університет імені
В. Н. Каразіна, професор кафедри економіки та
менеджменту.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Дикань Володимир Леонідович,
Український державний університет залізничного
транспорту (м. Харків), завідувач кафедри економіки
та управління виробничим та комерційним бізнесом;

кандидат економічних наук
Базавлук Наталія Григорівна,
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський
університет економіки і торгівлі»,
старший викладач кафедри міжнародної економіки.

Захист відбудеться 13 січня 2017 р. об 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 44.877.01 у Вищому навчальному закладі Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» за адресою: 36014, м. Полтава, вул. Ковалю, 3.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» за адресою: 36014, м. Полтава, вул. Ковалю, 3.

Автореферат розісланий «___» грудня 2016 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

К. Ю. Вергал

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В умовах глобалізації підвищення ефективності національної економіки пов'язане з необхідністю підвищення рівня конкурентоспроможності країни. Спрямовуючи стратегічні цілі на стале зростання національної економіки України та підвищення добробуту населення, економіка України зіштовхнулася із низкою бар'єрів, що заважають інтегруватися до європейської економічної спільноти. Їх першопричиною є низький рівень конкурентоспроможності національної економіки України (за рейтингом конкурентоспроможності IMD Україна у 2015 році зайняла 59 місце з 61 однієї країни, а за Індексом глобальної конкурентоспроможності – 79 місце зі 140 країн), викликаний низьким рівнем якості продукції, технологічною відсталістю, нормативно-правовою невідповідністю держави до реформ, що здатні стимулювати конкурентоспроможність національної економіки.

Участь України у глобальних процесах, подолання кризових явищ і подальший розвиток країни через проведення реформування у різних секторах національної економіки потребує удосконалення державного стимулювання конкурентоспроможності національної економіки через використання нових, більш складних механізмів, що враховують особливості національної економіки України, її конкурентні переваги, глобалізаційні виклики та специфіку основних галузей виробництва.

Теоретико-методологічні засади конкурентоспроможності як безперервного процесу, властивого ринковій економіці, досліджувались такими зарубіжними та вітчизняними ученими, як М. Алле, Н. Базавлук, М. Диха, Я. Жаліло, П. Зав'ялов, С. Кузнець, П. Кругман, М. Портер, А. Сміт, Дж. Стігліц, Р. Стоун, Р. Фатхутдінов, Л. Федулова, Ф. Хайек, В. Шинкаренко, О. Янковий. Проте у цих дослідженнях недостатньо уваги приділено проблемам, що враховують вплив глобалізаційних процесів на конкурентоспроможність національної економіки.

Значний внесок у дослідження теоретичних і методичних аспектів державного стимулювання конкурентоспроможності національної економіки зробили такі вчені, як: О. Амоша, В. Беглиця, Б. Буркинський, О. Виноградова, А. Воронкова, В. Геєць, В. Дикань, І. Должанський, Д. Лук'яненко, І. Островський, Л. Піддубна, В. Третяк, О. Чернявська, О. Шкурупій. Водночас питання державного стимулювання конкурентоспроможності національної економіки в умовах глобалізації недостатньо досліджені економічною наукою, що і визначило вибір теми дисертаційної роботи, її мету, завдання та структуру.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами. Дисертаційна робота є складовою частиною науково-дослідної роботи кафедри економіки та менеджменту економічного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна в межах тем: «Обґрунтування методології індикативного стратегічного планування на галузевому та регіональному рівнях в моделі інноваційного розвитку» (номер державної реєстрації 0110U000587), де автором розроблено методичні рекомендації відносно визначення інструментів державного стимулювання конкурентоспроможності національної

економіки в умовах кризи, що, на відміну від інших, враховує вплив зовнішніх (глобальні, регіональні, національні) і внутрішніх чинників на конкурентоспроможність національної економіки України; «Методичні основи та практичні рекомендації до формування стратегічних інноваційних орієнтирів соціально-економічного розвитку національного господарства» (номер державної реєстрації 0114U000923), де автором запропоновано концептуальний підхід до удосконалення державного стимулювання конкурентоспроможності національної економіки в умовах глобалізації, що враховує багаторівневість процесу формування конкурентоспроможності національної економіки та ґрунтується на трирівневій концептуальній моделі державного стимулювання конкурентоспроможності України.

Мета та завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є розробка теоретичних положень, методичних підходів і практичних рекомендацій щодо удосконалення державного стимулювання конкурентоспроможності національної економіки в умовах глобалізації.

Відповідно до мети дослідження були поставлені та вирішені такі завдання:

- узагальнити та визначити особливості категорії «конкурентоспроможність національної економіки»;

- розкрити вплив глобалізації на конкурентоспроможність національної економіки;

- обґрунтувати теоретичні аспекти державного стимулювання конкурентоспроможності національної економіки в умовах глобалізації;

- проаналізувати місце України в рейтингах оцінювання конкурентоспроможності;

- дослідити чинники забезпечення конкурентоспроможності національної економіки України в умовах глобалізації;

- проаналізувати стратегічні аспекти державного стимулювання конкурентоспроможності національної економіки;

- дослідити вплив фаз економічних циклів на конкурентоспроможність національної економіки України;

- визначити інструменти підвищення конкурентоспроможності національної економіки з урахуванням циклічних коливань;

- розробити концептуальний підхід до державного стимулювання конкурентоспроможності національної економіки в умовах глобалізації.

Об'єктом дослідження є процес державного стимулювання конкурентоспроможності національної економіки в умовах глобалізації.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні засади державного стимулювання конкурентоспроможності національної економіки України в умовах глобалізації.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною базою дослідження є загальнонаукові та спеціальні методи пізнання. Для досягнення мети та виконання завдань були використані такі методи: аналізу, синтезу, індукції, дедукції – для визначення сутності понять «конкурентоспроможність», «конкурентоспроможність національної економіки» та виявлення місця

державного стимулювання конкурентоспроможності в національній економіці; теоретичного узагальнення і порівняння – для розкриття змісту форм і методів державного стимулювання економічних процесів; системного аналізу – для побудови системної ієрархічної концептуальної моделі конкурентоспроможності; економіко-статистичного аналізу – для оцінки сучасного стану конкурентоспроможності економіки України, графічний – для відображення тенденцій розвитку національної економіки; факторного аналізу – під час виявлення чинників, що впливають на рівень конкурентоспроможності національної економіки; спектрального аналізу – для виявлення циклічних коливань економіки України, регресійного аналізу – під час побудови прогнозної моделі динаміки ВВП.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативні акти України, укази Президента, постанови Верховної Ради та Кабінету Міністрів України, офіційні дані Державної служби статистики України, офіційні аналітико-статистичні матеріали міжнародних організацій, результати досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців з проблем державного стимулювання конкурентоспроможності національної економіки, джерела мережі Інтернет і результати власних досліджень автора.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в поглибленні теоретичних положень, методичних підходів щодо удосконалення державного стимулювання конкурентоспроможності національної економіки в умовах глобалізації. Основні наукові результати, одержані особисто дисертантом, полягають у такому:

удосконалено:

концептуальний підхід до державного стимулювання конкурентоспроможності національної економіки в умовах глобалізації, що, на відміну від існуючих, враховує необхідність державної підтримки конкурентоспроможності на державному, обласному та районному рівнях національної економіки, ґрунтується на трирівневій концептуальній моделі державного стимулювання конкурентоспроможності національної економіки України, що дозволило конкретизувати цілі та заходи державної стимулюючої політики та розподілити по вертикалі стимулюючий вплив державних структур; методичний підхід до систематизації інструментів підвищення конкурентоспроможності національної економіки в умовах кризи, що, на відміну від інших, ґрунтується на необхідності врахування впливу зовнішніх (глобальні, регіональні, національні) і внутрішніх чинників на конкурентоспроможність економіки України та дозволяє обґрунтувати стратегічні напрями реформування національної економіки;

категоріальний апарат за рахунок авторського трактування поняття «державне стимулювання конкурентоспроможності національної економіки», що, на відміну від інших, пропонується розглядати як комплекс економічних, організаційних, інформаційних, фінансових, інституційних, нормативно-законодавчих та адміністративних спонукальних заходів, спрямованих на формування та розвиток конкурентних переваг країни з метою досягнення стійкого розвитку економіки у міжнародному конкурентному середовищі;

методичний підхід до удосконалення державного стимулювання конкурентоспроможності національної економіки, особливістю якого є врахування євроінтеграційного напрямку розвитку держави, що дозволило узагальнити проблеми та можливі форми державного стимулювання конкурентоспроможності України в умовах вступу до Євросоюзу;

набули подальшого розвитку:

концептуальний підхід до розуміння сутності поняття «конкурентоспроможність національної економіки», що, на відміну від інших, розглядає дане поняття з позиції системного підходу та ґрунтується на концептуальній моделі конкурентоспроможності, що дозволило виявити взаємозв'язок між рівнями національної економіки й обґрунтувати специфіку державного стимулювання на рівні національної економіки – регіону/галузі – підприємства – персоналу – продукції;

методичний підхід до дослідження тенденцій розвитку національної економіки з використанням методів економіко-математичного моделювання, що, на відміну від інших, враховує вплив циклічних тенденцій розвитку світової економіки та сезонних коливань, що дозволило отримати прогноз розвитку ВВП і визначити напрями державного стимулювання конкурентоспроможності національної економіки;

науковий підхід до визначення сутності державного стимулювання конкурентоспроможності національної економіки, що, на відміну від існуючих, враховує необхідність формування та розвитку конкурентних переваг національної економіки, галузі, підприємства, персоналу, продукції та ґрунтується на визначенні мети, завдань, заходів державного стимулювання, що дозволило окреслити напрями державного стимулювання конкурентоспроможності національної економіки.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці практичних рекомендацій щодо вдосконалення державного стимулювання конкурентоспроможності національної економіки з урахуванням глобалізаційних впливів.

Результати дисертаційної роботи були використані Департаментом економіки і міжнародних відносин Харківської обласної державної адміністрації під час розробки «Стратегії розвитку Харківської області на період до 2020 року» (довідка про впровадження від 27.04.2016 р. № 03-44/1963/1), Департаментом економіки та комунального майна Харківської міської ради під час розробки «Програми економічного та соціального розвитку м. Харкова на 2016 рік» (довідка про впровадження від 16.06.2016 р. № 301/0/45-16).

Науково-методичні розробки використовуються в навчальному процесі Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна в процесі викладання таких дисциплін: «Державне та регіональне управління», «Інвестиційний менеджмент» (довідка про впровадження від 07.04.2016 р. № 2101-18/12).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаним завершеним науковим дослідженням, присвяченим питанням державного

стимулювання конкурентоспроможності національної економіки. Теоретичні розробки, практичні рекомендації, а також висновки та пропозиції за результатами дослідження отримані автором самостійно. З опублікованих у співавторстві наукових праць у дисертаційній роботі використано тільки ті ідеї та положення, що є особистим результатом здобувача.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дисертаційної роботи доповідались на наукових і науково-практичних конференціях різного рівня: IV Міжнародній науково-практичній конференції «Стратегія розвитку України у глобальному середовищі», (м. Сімферополь, 2010 р.); III Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні національні економічні моделі: проблеми та перспективи розвитку» (м. Сімферополь, 2010 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні проблеми реформування економіки в моделі інноваційного розвитку держави» (м. Харків, 2011 р.); Міжнародній науково-практичній конференції до 150-річчя з дня народження М. І. Туган-Барановського «М. І. Туган-Барановський: творча спадщина та сучасна економічна наука» (м. Харків, 2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики» (м. Харків, 2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Фінансово-економічна стратегія розвитку України в умовах сучасних геополітичних викликів (економіко-управлінські, правові, інформаційно-технічні, гуманітарні аспекти)» (м. Дніпропетровськ, 2015 р.); III Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції студентів, аспірантів та молодих учених «Національна економіка в умовах глобалізації: тенденції, проблеми та перспективи» (м. Полтава, 2015 р.); VI Міжнародній науково-практичній Internet-конференції студентів та молодих вчених «Стратегії інноваційного розвитку економіки України: проблеми, перспективи, ефективність» (м. Харків, 2015 р.); XXXIII Міжнародній науково-практичній конференції «Наука та інновації» (м. Чернівці, 2016 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції студентів, аспірантів і молодих учених «Сучасний стан та перспективи розвитку економіки України» (м. Харків, 2016 р.).

Публікації. Одержані в процесі дисертаційного дослідження основні наукові результати опубліковані автором у 17 наукових роботах загальним обсягом 5,35 друк. арк., із них 6 статей – у наукових фахових виданнях (із них 1 – у співавторстві, 3 – у виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз), 1 – у періодичному виданні іноземної держави, 10 тез доповідей на наукових конференціях.

Структура й обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і 7 додатків на 11 сторінках. Загальний обсяг роботи становить 178 сторінок. Робота містить 27 таблиць, 42 рисунки, з яких 5 таблиць та 2 ілюстрації повністю займають площу сторінки. Список використаних джерел налічує 199 найменувань і розміщується на 20 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, відображено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, особистий внесок здобувача, надано інформацію про апробацію та публікації, структуру роботи.

У першому розділі «Теоретико-методологічні основи державного стимулювання конкурентоспроможності національної економіки України в умовах глобалізації» досліджено сутність понять «конкурентоспроможність», «конкурентоспроможність національної економіки», «державне стимулювання конкурентоспроможності національної економіки»; досліджено вплив глобалізаційних процесів на державне стимулювання національної економіки; запропоновано науковий підхід до визначення сутності державного стимулювання конкурентоспроможності національної економіки.

Дослідження вітчизняної та зарубіжної економічної літератури дозволило зробити висновок про відсутність у науковців єдиного підходу до визначення понять «конкурентоспроможність», а отже, і поняття «конкурентоспроможність національної економіки». Установлено, що конкурентоспроможність розглядають як результат конкурентної боротьби; як характеристику об'єкта стосовно його конкурентів; як сукупність чинників або як властивість об'єкта та ступінь задоволення вимог (потреб). Запропоновано визначати конкурентоспроможність будь-якого суб'єкта конкуренції як сукупність його властивостей, виражених через показники, що вирізняють цей об'єкт серед інших об'єктів-конкурентів у площині його функціонування через сформовані конкурентні переваги.

Досліджено моделі конкурентоспроможності та запропоновано розглядати конкурентоспроможність національної економіки з точки зору системного підходу, що дозволило побудувати концептуальну модель конкурентоспроможності національної економіки з виділенням таких рівнів: «конкурентоспроможність національної економіки» – «конкурентоспроможність галузі/регіону» – «конкурентоспроможність підприємства» – «конкурентоспроможність персоналу» – «конкурентоспроможність продукції» (рис. 1). Установлено наявність відмінностей у визначенні сутності конкурентоспроможності залежно від суб'єкта конкуренції та узагальнено особливості формування конкурентоспроможності на кожному рівні ієрархічної моделі.

Розкрито чинники глобалізації залежно від етапу економічного розвитку, зокрема встановлено, що нині досягнення конкурентоспроможності національної економіки відбувається за рахунок технологічних досягнень. Визначено вплив глобалізації на конкурентоспроможність національної економіки в розрізі ієрархічної послідовності «регіон – підприємство – персонал – продукція».

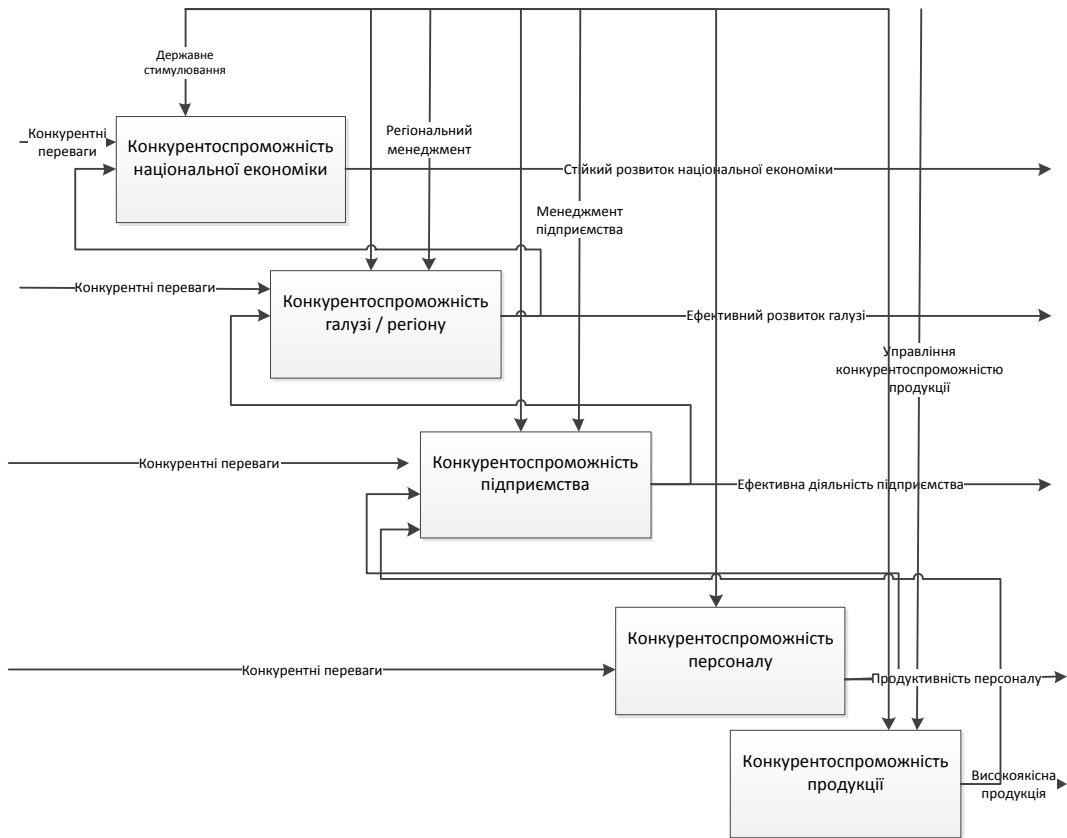

Рис. 1. Концептуальна модель конкурентоспроможності національної економіки

Ураховуючи вплив глобалізаційних процесів на усі елементи ієрархічної структури категорії «конкурентоспроможність», конкурентоспроможність національної економіки запропоновано визначити як здатність країни забезпечувати стійкий розвиток усіх її економічних суб'єктів у глобальному економічному середовищі на основі притаманних конкретній національній економіці конкурентних переваг.

Дослідження суб'єктів, що впливають на конкурентоспроможність національної економіки та її складових, дозволило розробити модель формування конкурентоспроможності національної економіки (рис. 2).

Досліджено сутність державного стимулювання щодо забезпечення конкурентоспроможності національної економіки. Визначено такі його особливості: державне стимулювання конкурентоспроможності національної економіки повинне бути спрямоване на створення передумов для формування та розвитку конкурентних переваг, враховуючи особливості національної економіки та наявний ресурсний потенціал, механізм державного стимулювання конкурентоспроможності національної економіки повинен базуватися на розвитку конкурентних переваг кожного структурного елемента національної економіки та вимагає створення відповідних соціально-економічних, правових і організаційних умов, задіяння відповідних стимулюючих заходів; ефективність державного стимулювання конкурентоспроможності національної економіки залежить від системних

підходів до його реалізації; механізм державного стимулювання конкурентоспроможності повинен бути індивідуальним для кожної країни.

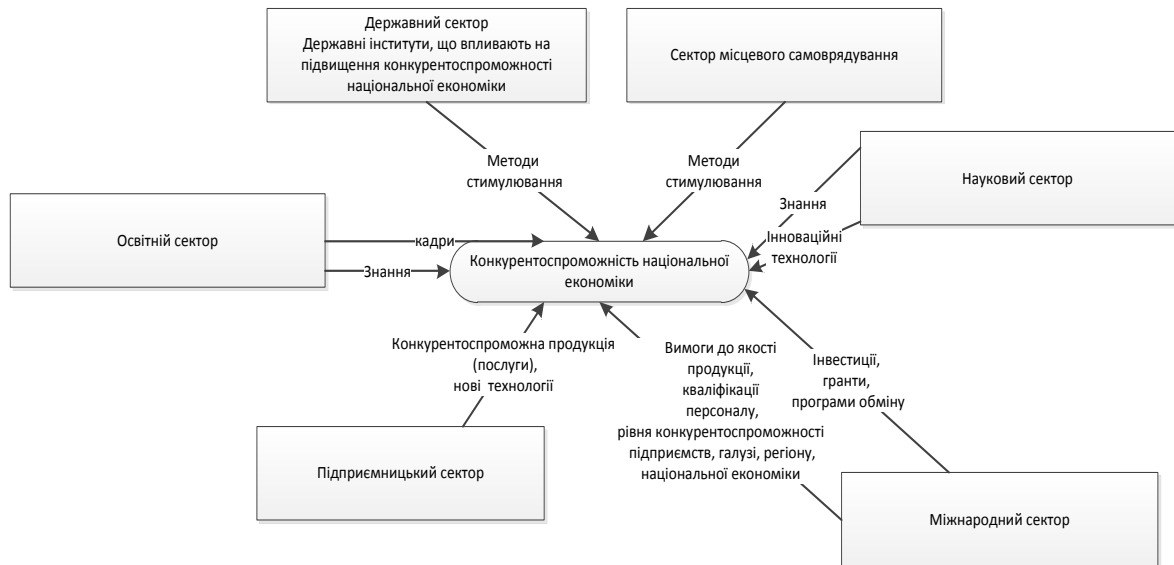

Рис. 2. Модель формування конкурентоспроможності національної економіки

Запропоновано визначити державне стимулювання конкурентоспроможності національної економіки як комплекс економічних, організаційних, інформаційних, фінансових, інституційних, нормативно-законодавчих та адміністративних спонукальних заходів, що спрямовані на формування та розвиток конкурентних переваг країни з метою досягнення стійкого розвитку економіки у міжнародному конкурентному середовищі.

Досліджено вплив глобалізації на сутність державного стимулювання, зміст якого полягає у необхідності врахування міжнародних стандартів, у переході від конкурентних переваг, що ґрунтуються на сировинній складовій, до інноваційних і високотехнологічних.

У другому розділі «Державне стимулювання конкурентоспроможності національної економіки України» досліджено рівень конкурентоспроможності України; досліджено сучасний стан соціально-економічного розвитку національної економіки; проаналізовано стратегічні аспекти державного стимулювання конкурентоспроможності національної економіки України.

Проаналізовано рівень конкурентоспроможності України за рейтингом конкурентоспроможності IMD та Індексом глобальної конкурентоспроможності (рис. 3) та встановлено, що країна за останні 8 років постійно займає низькі позиції в рейтингах і має стабільно низькі показники за категоріями, що визначають ефективність бізнесу, макроекономічну динаміку, ефективність уряду, корупцію, демографічні показники, стан інфраструктурного забезпечення, соціальне забезпечення, інвестиційний клімат, стан фінансової системи, що свідчить про несистемне проведення

реформ у країні та відсутність чіткого бачення тих кроків, які призведуть до стабільного підвищення рівня конкурентоспроможності України.

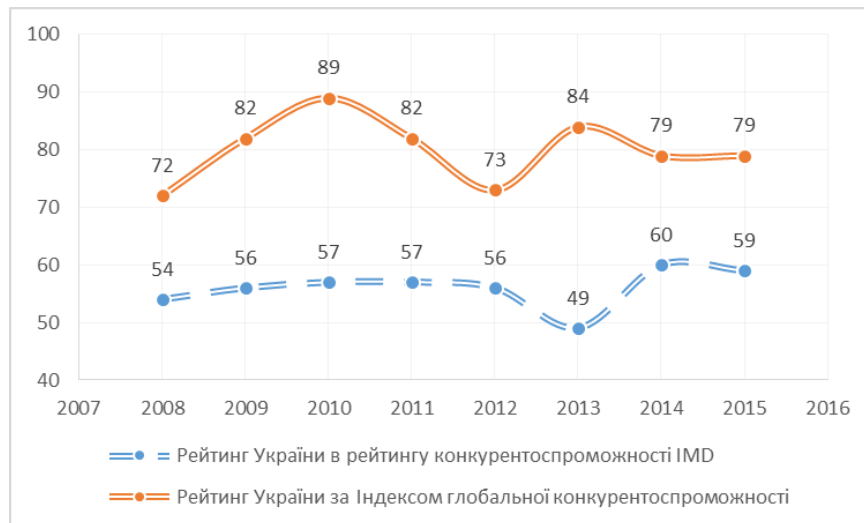

Рис. 3. Динаміка місця України в рейтингу конкурентоспроможності IMD та за Індексом глобальної конкурентоспроможності (згідно з даними щорічного рейтингу конкурентоспроможності країн світу World Competitiveness Yearbook і щорічного звіту The Global Competitiveness Report)

Визначено, що Україна має низку конкурентних переваг, що досягнуті за рахунок реформування таких напрямів, як «Здоров'я і початкова освіта», «Вища освіта і професійна підготовка» та «Технологічний рівень».

Аналіз макроекономічних показників розвитку економіки України засвідчив, насамперед, наявність негативних тенденцій щодо її розвитку в останні роки: різке зростання інфляції, скорочення обсягів виробництва та споживання товарів. Згідно з дослідженнями МВФ Україна у 2015 р. потрапила до групи найбідніших країн Європи, економіка яких розвивається за рахунок натуральних ресурсів і низькокваліфікованої робочої сили. Спостерігається зростання зовнішнього боргу, що є ознакою глибокої структурної незбалансованості української економіки, наслідком вибору хибних напрямів реформування національної економіки й обрання державними органами «боргозалежної моделі», орієнтованої на споживання, а не на інновації.

Аналіз динаміки інвестицій в економіку України за 2010–2015 рр. вказує, що, незважаючи на існуючий високий попит на іноземні інвестиції з українського боку, з 2012 р. спостерігається їх скорочення, причинами якого є небажання інвесторів ризикувати своїми коштами у зв'язку з ситуацією на сході країни, відсутністю дієвих реформ і корупцією. Аналіз інвестицій у розрізі регіонів України вказує на їх нерівномірний розподіл, що впливає на поглиблення диспропорцій регіонального розвитку. Аналіз структури зовнішньої торгівлі України з країнами світу свідчить, що основу її експорту становлять товари низького ступеня обробки з незначною часткою доданої вартості.

Аналіз економічних показників розвитку національної економіки України вказує на наявність негативних тенденцій у розвитку промисловості, сільського господарства, роздрібної торгівлі. Однак спостерігається прискорене зростання у галузі інформаційних технологій, яка при створенні певних умов може не тільки займатися аутсорсингом для іноземних компаній, а і генерувати інновації, підвищувати якість своєї роботи та, відповідно, збільшувати свою питому вагу в ВВП країни. Спостерігається подальше погіршення показників соціальної сфери, що спричинило негативну динаміку у рейтингу оцінювання розвитку людського потенціалу.

Аналіз субіндексів Глобального індексу інновацій свідчить про те, що основними недоліками, що заважають інноваційному розвитку України, є недостатня ефективність державного управління і регуляторного контролю, низька якість верховенства права, несприятливе бізнес-середовище, ускладнений режим сплати податків і банкрутство підприємств, недостатня енергоефективність та екологічність виробництва, низькі темпи формування капіталів, недостатній рівень конкуренції на внутрішньому ринку, низький рівень розвитку кластерів.

Досліджено стратегічні напрями забезпечення зростання рівня конкурентоспроможності на основі програми розвитку України «Стратегія сталого розвитку Україна–2020». Визначено, що, незважаючи на широкий спектр запланованих реформ, країні необхідні довгострокові реформи та модернізація галузей промисловості, урахування відтворювальних циклів у державному регулюванні, реформування та державна підтримка агропромислового комплексу. Окрім базових галузей промисловості в Україні необхідно стимулювати розвиток інформаційних технологій, що потребує ефективних заходів державного стимулювання, тісної співпраці приватного бізнесу та держави щодо реалізації програм державної підтримки цих напрямів.

У третьому розділі **«Основні напрями удосконалення державного стимулювання конкурентоспроможності національної економіки України»** досліджено вплив фаз економічних циклів на конкурентоспроможність національної економіки за допомогою методів економіко-математичного моделювання; систематизовано чинники впливу на конкурентоспроможність національної економіки України; запропоновано інструменти державного стимулювання; запропоновано концептуальний підхід до державного стимулювання національної економіки.

Досліджено наявність циклічних коливань в економіці України на основі аналізу приросту ВВП. Побудовано адаптивну модель приросту ВВП, що дозволила отримати прогнозне значення на 2016–2017 рр. і засвідчила зниження показників ВВП:

$$Y = 0,12 \cdot \sin(22 \cdot X) - 7,89 \cdot \cos(22 \cdot X) + 3,07 \cdot \sin(11 \cdot X) - 3,03 \cdot \cos(11 \cdot X) - 0,3 \cdot \sin(7 \cdot X) + 1,02 \cdot \cos(7 \cdot X) + 2,57 \cdot \sin(5,5 \cdot X) - 0,28 \cdot \cos(5,5 \cdot X),$$

де Y – значення ВВП;

X – часовий період, роки.

Отримане значення середньої абсолютної похибки на рівні 14,44 % свідчить про високу точність прогнозу.

Аналіз динаміки поквартальних значень ВВП дозволив виявити сезонні коливання, що впливають на зменшення обсягу ВВП кожного першого кварталу і на зростання у третьому кварталі кожного року.

Систематизовано чинники, що стають причинами кризових явищ в Україні, зокрема виділено зовнішні (глобальні, регіональні, національні) та внутрішні (об'єктивні та суб'єктивні) чинники.

Запропоновано інструменти та напрями підвищення конкурентоспроможності національної економіки, пов'язані з коригуванням впливу виділених зовнішніх чинників, зменшенням або усуненням впливу внутрішніх чинників (рис. 4).

Удосконалено напрями державного стимулювання конкурентоспроможності національної економіки, зміст яких полягає у державній підтримці кооперативної сфери, у розвитку інституційного забезпечення, підвищенні конкурентоспроможності продукції та підприємств за рахунок підвищення рівня науково-технічного забезпечення, підвищення конкурентоспроможності національної економіки за рахунок орієнтації на інноваційну модель розвитку.

Визначено етапи державного стимулювання конкурентоспроможності національної економіки, що поєднують вплив держави на розвиток конкурентних переваг на різних рівнях національної економіки, а саме такі: визначення конкурентних переваг держави на міжнародному, регіональному та місцевому рівнях; стратегічне проектування необхідних реформ для посилення існуючих конкурентних переваг і формування нових конкурентних переваг; розробка проміжних і кінцевих показників-індикаторів досягнення цілей реформ; виділення основних інструментів державного стимулювання; оптимізація заходів державного стимулювання з метою запобігання дублюванню, паралелізму та несумісності (суперечливості); формування дорожніх карт державного стимулювання конкурентоспроможності національної економіки.

Запропоновано концептуальний підхід до державного стимулювання конкурентоспроможності національної економіки в умовах глобалізації, що ґрунтується на тривимірній структурно-логічній моделі державного стимулювання конкурентоспроможності, визначає інструментарій щодо створення вихідних організаційно-економічних передумов для зниження вартості товарів (послуг), державні заходи захисту внутрішнього ринку від конкурентів через ціни та непрямі інструменти державної підтримки.

Запропоновано трирівневу концептуальну модель державного стимулювання конкурентоспроможності України, в якій розширено та поглиблено уяву про єдність функцій державного стимулювання конкурентоспроможності на різних рівнях управління: центральному, регіональному, районному.

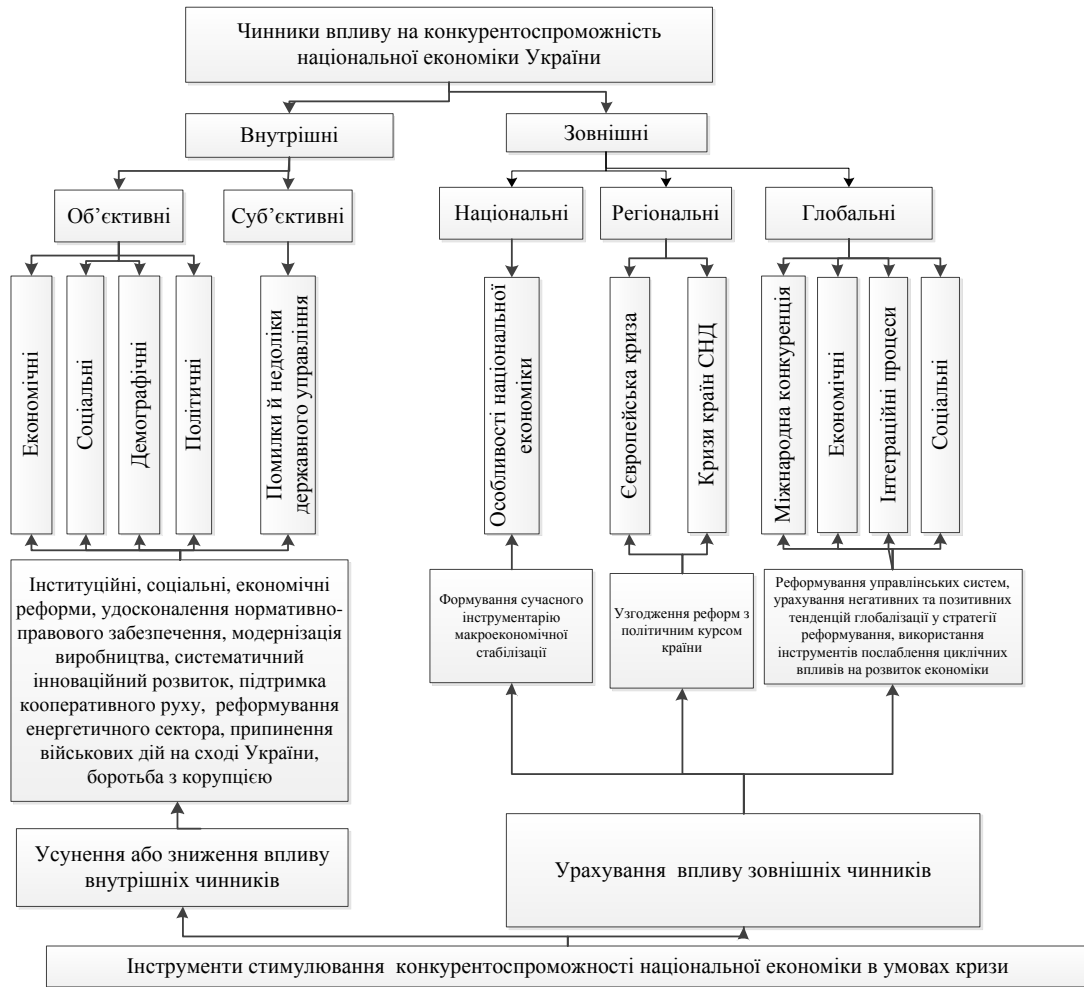

Рис. 4. Інструменти стимулювання конкурентоспроможності національної економіки в умовах кризи

Узагальнено найважливіші проблеми та можливі форми державного стимулювання конкурентоспроможності України в період адаптації до ЄС у межах таких періодів: від вступу до СОТ до вступу в ЄС; адаптація (3–5 років) після вступу в ЄС. Третій період почнеться після завершення періоду адаптації до ЄС. Це дозволило сформулювати практичні рекомендації та впровадити їх у «Стратегію розвитку Харківської області на період до 2020 року» та у «Програму економічного та соціального розвитку м. Харкова на 2016 рік».

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі проведено дослідження та запропоновано вирішення важливого наукового завдання стосовно розробки теоретичних положень, методичних підходів і практичних рекомендацій щодо удосконалення державного стимулювання конкурентоспроможності національної економіки в умовах глобалізації. Результати проведеного дослідження дозволили сформулювати такі висновки:

1. Досліджено сутність категорії «конкурентоспроможність» стосовно національної економіки, узагальнено її особливості та властивості. Проаналізовано ознаки конкурентоспроможності й особливості формування конкурентоспроможності залежно від суб'єкта конкуренції. Запропоновано концептуальну модель конкурентоспроможності національної економіки, що поєднує це поняття з поняттями «конкурентоспроможність галузі/регіону» – «конкурентоспроможність підприємства» – «конкурентоспроможність персоналу» – «конкурентоспроможність продукції».

2. Для урахування глобалізаційних впливів запропоновано визначати конкурентоспроможність національної економіки як здатність забезпечувати стійкий розвиток усіх економічних суб'єктів національної економіки у глобальному економічному середовищі на основі притаманних конкретній національній економіці конкурентних переваг. Конкретизовано вплив глобалізації на конкурентоспроможність національної економіки в розрізі ієрархічної послідовності «національна економіка – регіон – підприємство – персонал – продукція».

3. Запропоновано визначати державне стимулювання конкурентоспроможності національної економіки як комплекс економічних, організаційних, інформаційних, фінансових, інституційних, нормативно-законодавчих та адміністративних спонукальних заходів, спрямованих на формування та розвиток конкурентних переваг країни з метою досягнення стійкого розвитку економіки у міжнародному конкурентному середовищі. Узагальнено вплив глобалізації на державне стимулювання конкурентоспроможності національної економіки та визначено функціональний зміст державного стимулювання з урахуванням глобалізаційних викликів, що дозволило розвинути науковий підхід до визначення сутності державного стимулювання конкурентоспроможності національної економіки, визначити його мету, завдання та окреслити стимулюючі заходи.

4. Проаналізовано місце України в міжнародних рейтингах оцінювання конкурентоспроможності та визначено, що країна за останні роки продовжує займати останні позиції. Це свідчить про несистемне проведення реформ у країні та відсутність чіткого бачення тих кроків, що призведуть до стабільного підвищення рівня конкурентоспроможності України. Визначено, що найгірші показники Україна має щодо таких напрямів: макроекономічне середовище, розвиток фінансового ринку країни, інфляція, корупція, політична нестабільність, неефективність законодавства. З позицій довготривалих інтересів України, пріоритетну увагу держави слід звернути на ті складові, що є фундаментом послідовного еволюційного розвитку національного господарства будь-якої країни XXI століття: «Здоров'я і початкова освіта», «Вища освіта і професійна підготовка» та «Технологічний рівень».

5. Досліджено чинники забезпечення конкурентоспроможності економіки України в умовах глобалізації. Визначено, що за останні роки в Україні поглиблюються негативні тенденції розвитку економіки та спостерігається дисбаланс макроекономічних показників. Установлено, що зростання зовнішнього боргу пов'язане з обранням державними органами «боргозалежної

моделі», орієнтованої на споживання, а не на інновації. Скорочення інвестицій викликане небажанням інвесторів ризикувати своїми коштами у зв'язку з політичною нестабільністю, військовим конфліктом, відсутністю дієвих реформ і корупцією. Встановлено, що підвищенню конкурентоспроможності України сприятиме розвиток галузі інформаційних технологій, а також АПК за умови його державної підтримки та модернізації.

6. Для визначення напрямів удосконалення державного стимулювання конкурентоспроможності національної економіки проаналізовано програми розвитку України, зокрема «Стратегію сталого розвитку Україна–2020», згідно з якою затверджено чотири вектори руху держави та реалізацію 62 реформ і визначено 25 ключових показників-індикаторів. Установлено, що підвищення конкурентоспроможності України пов'язане з інноваційним, інвестиційним, екологічним розвитком національної економіки.

7. Досліджено вплив фаз економічних циклів на державне стимулювання конкурентоспроможності країни. Досліджено наявність циклічних коливань в економіці України на основі аналізу приросту ВВП. Побудовано адаптивну модель приросту ВВП, яка дозволила отримати прогнозне значення на 2016–2017 рр. Аналіз динаміки поквартальних значень ВВП дозволив виявити сезонні коливання, що впливають на зменшення обсягу ВВП кожного першого кварталу та на зростання у третьому кварталі кожного року.

8. Для підвищення конкурентоспроможності національної економіки з урахуванням циклічних коливань систематизовано чинники, що стають причинами кризових явищ в Україні, зокрема виділено зовнішні (глобальні, регіональні, національні) та внутрішні (об'єктивні та суб'єктивні) чинники. Запропоновано інструменти підвищення конкурентоспроможності національної економіки, пов'язані з послабленням впливу виділених зовнішніх чинників та усуненням впливу внутрішніх. Запропоновано удосконалити напрями державного стимулювання конкурентоспроможності національної економіки, зміст яких полягає у державній підтримці кооперативної сфери, у розвитку інституційного забезпечення, підвищенні конкурентоспроможності продукції та підприємств за рахунок підвищення рівня науково-технічного забезпечення, підвищення конкурентоспроможності національної економіки за рахунок орієнтації на інноваційну модель розвитку.

9.3 метою удосконалення державного стимулювання конкурентоспроможності в процесі євроінтеграції запропоновано схему державного стимулювання конкурентоспроможності, що забезпечує реалізацію регуляторних впливів держави щодо розвитку конкурентних переваг на міжнародному рівні, на рівні галузі та міста. Побудовано тривимірну структурно-логічну модель державного стимулювання конкурентоспроможності, яка окреслює інструментарій щодо створення вихідних організаційно-економічних передумов для зниження вартості товарів (послуг), державні заходи захисту внутрішнього ринку від конкурентів через ціни та непрямі інструменти державної підтримки. Запропоновано трирівневу концептуальну модель державного стимулювання конкурентоспроможності України, в якій розширено та поглиблено уяву про єдність функцій державного

стимулювання конкурентоспроможності на різних рівнях управління: центральному, регіональному, місцевому. З метою узагальнення проблем і можливих форм державного стимулювання конкурентоспроможності України запропоновано методичний підхід до удосконалення державного стимулювання конкурентоспроможності національної економіки, що враховує євроінтеграційний напрям розвитку держави.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Ляшевська В. І. Теоретико-методологічні аспекти конкурентоспроможності / В. І. Ляшевська // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Економічна серія. – 2010. – № 911. – С. 98–102.

2. Ляшевская В. И. Некоторые направления совершенствования государственного регулирования конкурентоспособности национального хозяйства Украины: зарубежный опыт и трехуровневая концептуальная модель / В. И. Ляшевская // Проблеми і перспективи розвитку підприємництва : зб. наук. праць. – Харків: ХНАДУ, 2016. – № 2 (13). – Т. 1. – С. 5–10.

3. Ляшевская В. И. Взгляд М. И. Туган-Барановского на государственное регулирование конкурентоспособности национальной экономики: попытка критического осмысления / В. И. Ляшевская // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Економічна. – 2016. – Вип. 90. – С. 15–24.

4. Третьяк В. П. Україна в європейських і міжнародних рейтингах конкурентоспроможності / В. П. Третьяк, В. І. Ляшевська // Соціальна економіка. – 2016. – № 1. – Вип. 51. – С. 183–192. Особистий внесок: визначено динаміку зміни місця України у міжнародних рейтингах конкурентоспроможності.

Статті у наукових періодичних виданнях іноземних держав і виданнях України, що включені до міжнародних наукометричних баз

5. Ляшевская В. И. Оценка долгосрочных стратегических возможностей повышения конкурентоспособности продукции Украины / В. И. Ляшевская // Бизнес-Информ. – 2015. – № 12 (455). – С. 32–36.¹

6. Lyashevskaya V. I. Views on competition and free market of the Nobel laureates in economics Friedrich von Hayek and Richard Stone / V. Lyashevskaya // European Applied Sciences. – 2015. – Vol. 11. – P. 82–83.

7. Ляшевська В. І. Державне регулювання конкурентоспроможності з урахуванням нових тенденцій економічного розвитку [Електронний ресурс] / В. І. Ляшевська // Ефективна економіка. – 2016. – № 5. – Режим доступу :

¹ Міжнародні наукометричні бази: Ulrichsweb Global Serials Directory, Research Papers in Economics, PИИЦ, Index Copernicus, Directory of Open Access Journals, CiteFactor, Academic Journals Database, Scientific Indexing Services, Advanced Science Index, Open Academic Journals Index, GetInfo (Німеччина), BASE (Німеччина), InfoBase Index, OpenAIRE (Європейський Союз), WorldCat, SUNCAT Union Catalogue (Велика Британія), COPAC Union Catalogue (Велика Британія), Research Bible (Японія).

<http://www.economy.nayka.com.ua/?n=5&y=2016>. – Назва з екрана.²

Публікації, що додатково відображають наукові результати дисертації

8. Ляшевська В. І. Напрями підвищення конкурентоспроможності українських виробників медичного обладнання / В. І. Ляшевська // Стратегія розвитку України у глобальному середовищі : матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф., 17–19 листоп. 2010 р. – Сімферополь: ВіТроПринт, 2010. – С. 167–169.

9. Ляшевська В. І. Рівні міжнародної конкурентоспроможності / В. І. Ляшевська // Сучасні національні економічні моделі: проблеми та перспективи розвитку : матеріали III міжнар. наук.-практ. конф., 24 груд. 2010 р. – Т. 1. – Сімферополь: Кримський інститут бізнесу, 2010. – С. 36–38.

10. Ляшевська В. І. Інноваційність як засада конкурентоспроможності галузі медичного обладнання в Україні / В. І. Ляшевська // Сучасні проблеми реформування економіки в моделі інноваційного розвитку держави : тези доп. міжнар. наук.-практ. конф. з міжнарод. участю, 15 листоп. 2011 р. – Харків: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2011. – С. 219–221.

11. Ляшевская В. И. Влияние фаз промышленных циклов на регулятивные функции государства в трудах М. И. Туган-Барановского / В. И. Ляшевская // М. И. Туган-Барановський: творча спадщина та сучасна економічна наука : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. до 150-річчя з дня народження М. І. Туган-Барановського, 15–16 жовт. 2015 р. – Харків: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2015. – С. 179–184.

12. Ляшевская В. И. Место и роль базовых инноваций в повышении конкурентоспособности Украины / В. И. Ляшевская // Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 18–19 листоп. 2015 р. – Харків: Харківський національний економічний університет імені С. Кузнеця, 2015. – С. 358–361.

13. Ляшевская В. И. Факторы влияния государства на конкурентоспособность отечественных производителей в глобальном мире / В. И. Ляшевская // Фінансово-економічна стратегія розвитку України в умовах сучасних геополітичних викликів (економіко-управлінські, правові, інформаційно-технічні, гуманітарні аспекти) : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 20 листоп. 2015 р. – Дніпропетровськ: Університет митної справи та фінансів, 2015. – С. 97–99.

14. Ляшевская В. И. Особенности формирования конкурентоспособности Украины в условиях глобализации / В. И. Ляшевская // Національна економіка в умовах глобалізації: тенденції, проблеми та перспективи : матеріали III міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. студентів, аспірантів та молодих учених, 23 листоп. 2015 р. – Полтава: Полтавський національний технічний університет імені В. Н. Кондратюка, 2015. – Т. II. – С. 13–14.

15. Ляшевская В. И. Сущность проблемы реализации «Стратегии–2020» в

² Міжнародні наукометричні бази: Index Copernicus, Scientific Indexing Services.

контексте Лиссабонських документів ЄС / В. І. Ляшевська // Стратегія інноваційного розвитку економіки України: проблеми, перспективи ефективності : твори VI міжнар. наук.-практ. Internet-конф. студентів та молодих вчених, 20 грудн. 2015 р. – Харків: Харківський політехнічний інститут, 2015. – С. 87–89.

16. Ляшевська В. І. Влияние инновационных процессов на рост конкурентоспособности в условиях глобализации / В. І. Ляшевська // Наука та інновації : матеріали XXXIII міжнар. наук.-практ. конф., 30–31 січня 2016 р. – Чернівці: Буковинська економічна фундація, 2016. – Т. 2. – С. 4–6.

17. Ляшевська В. І. Новые аспекты современного экономического развития ЕС / В. І. Ляшевська // Сучасний стан та перспективи розвитку економіки України : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів і молодих учених, 22–23 квіт. 2016 р.: в 2-х ч. – Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – Ч. 1. – С. 59–61.

АНОТАЦІЯ

Ляшевська В. І. Державне стимулювання конкурентоспроможності національної економіки в умовах глобалізації. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. – Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», Полтава, 2016.

Дисертація присвячена розробці теоретичних положень, методичних підходів і практичних рекомендацій щодо удосконалення державного стимулювання конкурентоспроможності національної економіки в умовах глобалізації. У роботі досліджено підходи до визначення понять «конкурентоспроможність», «конкурентоспроможність національної економіки» та «державне стимулювання конкурентоспроможності національної економіки». Запропоновано авторські визначення цих понять. Сформовано концептуальну модель конкурентоспроможності національної конкурентоспроможності. Досліджено вплив глобалізації на державне стимулювання конкурентоспроможності національної економіки. Запропоновано механізм державного стимулювання конкурентоспроможності національної економіки.

Проаналізовано динаміку конкурентоспроможності України у світових рейтингах конкурентоспроможності та визначено чинники, що впливають на її рівень. Досліджено чинники забезпечення конкурентоспроможності економіки України в умовах глобалізації. Проаналізовано стратегічні напрями удосконалення державного стимулювання конкурентоспроможності національної економіки на основі аналізу програм розвитку України, зокрема Стратегії сталого розвитку «Україна–2020».

Досліджено вплив фаз економічних циклів на державне стимулювання конкурентоспроможності країни. Побудована адаптивна модель визначення рівня ВВП України з урахуванням циклів. Обґрунтовано напрями державного

стимулювання конкурентоспроможності національної економіки з урахуванням циклічних коливань. Побудовано тривимірну структурно-логічну модель державного стимулювання конкурентоспроможності.

Ключові слова: конкурентоспроможність, національна економіка, глобалізація, державне стимулювання, конкурентні переваги, інновації.

АННОТАЦИЯ

Ляшевская В. И. Государственное стимулирование конкурентоспособности национальной экономики в условиях глобализации. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.03 – экономика и управление национальным хозяйством. – Высшее учебное заведение Укоопсоюза «Полтавский университет экономики и торговли», Полтава, 2016.

Диссертация посвящена разработке теоретических положений, методических подходов и практических рекомендаций по совершенствованию государственного стимулирования конкурентоспособности национальной экономики в условиях глобализации.

В работе исследованы подходы к определению понятий «конкурентоспособность», «конкурентоспособность национальной экономики» и «государственное стимулирование конкурентоспособности национальной экономики». Предложены авторские определения данных понятий. Сформирована концептуальная модель конкурентоспособности национальной экономики, которая охватывает такие уровни: национальная экономика, регион, предприятие, персонал, продукция. Определены особенности управления конкурентоспособностью на каждом уровне. Исследовано влияние глобализации на государственное стимулирование конкурентоспособности национальной экономики. Предложен механизм государственного стимулирования конкурентоспособности национальной экономики.

Проанализирована динамика конкурентоспособности Украины в мировых рейтингах конкурентоспособности и определены факторы, влияющие на ее уровень. Исследованы факторы обеспечения конкурентоспособности экономики Украины в условиях глобализации. Проанализированы стратегические направления совершенствования государственного стимулирования конкурентоспособности национальной экономики на основе анализа программ развития Украины, в частности Стратегии устойчивого развития «Украина-2020». Определено, что, несмотря на широкий спектр запланированных реформ, стране необходимо проводить долгосрочные реформы и модернизацию отраслей промышленности с учетом воспроизводственных циклов в государственном регулировании, кроме того углубленного реформирования и государственной поддержки требует агропромышленный комплекс. Кроме базовых отраслей индустрии в Украине, необходимо развивать инновационные, в частности, информационные

технологии.

Исследовано влияние фаз экономических циклов на государственное стимулирование конкурентоспособности страны. Построена адаптивная модель определения уровня ВВП Украины с учетом циклов.

Анализ поквартальных значений ВВП позволил выявить сезонные колебания, которые влияют на уменьшение объема ВВП в первом квартале и на рост в третьем квартале каждого года. Установлено, что причиной снижения показателя является сезонность доходов сельского хозяйства, который имеет значительный вклад в общий объем внутреннего валового продукта.

Систематизированы факторы, которые становятся причинами кризисных явлений в Украине, в частности выделены внешние (глобальные, региональные, национальные) и внутренние (объективные и субъективные) факторы.

Предложено направление усовершенствования государственного стимулирования конкурентоспособности в процессе евроинтеграции с помощью разработанной схемы государственного регулирования конкурентоспособности, которая обеспечивает реализацию регуляторных воздействий государства на развитие конкурентных преимуществ на международном уровне, на уровне области и города.

Обоснованы направления государственного стимулирования конкурентоспособности национальной экономики с учетом циклических колебаний. Построена трехмерную структурно-логическую модель государственного стимулирования конкурентоспособности.

Предложено трехуровневую концептуальную модель государственного стимулирования конкурентоспособности Украины, в которой расширено и углублено представление о единстве функций государственного регулирования конкурентоспособности на разных уровнях управления: центральном, региональном, районном. Исследованы проблемы и формы государственного стимулирования конкурентоспособности Украины в период адаптации к ЕС в рамках следующих периодов: от вступления в ВТО до вступления в ЕС; адаптация (3–5 лет) после вступления в ЕС, завершение периода адаптации к ЕС.

Ключевые слова: конкурентоспособность, национальная экономика, глобализация, государственное стимулирование, конкурентные преимущества, инновации.

SUMMARY

Liashevskа V. I. State stimulation of competitiveness of the national economy in the conditions of globalization. – Manuscript.

The thesis for the degree of Ph.D. in Economics, specialty 08.00.03 – economics and management of national economy. – Higher education institution Ukoopspilka "Poltava University of Economics and Trade", Poltava, 2016.

The thesis is devoted to development of theoretical positions, methodological approaches and practical recommendations for improving the state stimulation of competitiveness of the national economy under globalization. In the work approaches to defining such notions as "competitiveness", "competitiveness of the national economy" and "state stimulation of competitiveness of the national economy" have been researched. An author's definition has of these concepts have been suggested. The competitiveness conceptual model has been formed. The influence of globalization on government stimulation of competitiveness of the national economy has been researched. The mechanism of stimulation of competitiveness of the national economy has been proposed.

The dynamics of Ukraine's competitiveness in the world competitiveness rankings has been analyzed and factors that influence its level have been identified. The factors of competitiveness supply of Ukraine's economy under globalization have been researched. The strategic directions of stimulation improvement of competitiveness of the national economy have been studied by analyzing the programs of Ukraine, including Sustainable Development Strategy "Ukraine-2020".

The influence of the economic cycles phases on public stimulation of the country's competitiveness has been studied. The adaptive model to determine the level of GDP, taking into account Ukraine cycles, has been built. The state directions to stimulate national economic competitiveness with regard to cyclical fluctuations have been justified. The three-dimensional structural logical model of competitiveness stimulation has been constructed.

Keywords: competitiveness, national economy, globalization, government incentives, competitive advantage, innovation.